

Беспалый В. В. Проблемы толкования принципов местного самоуправления в Украине.

В статье проанализированы и исследованы принципы местного самоуправления в Украине. Определены наиболее важные проблемы местного самоуправления при толковании принципов местного самоуправления в Украине. Даны наиболее оптимальные определения и их разъяснения. За основу был взят наиболее распространенные толкования, а также проанализированы труды многих ученых.

Ключевые слова: местное самоуправление, принцип, органы, депутаты.

Bespaly V. V. Problems of interpretation of the principles of local self-government in Ukraine.

In article principles of local government in Ukraine are analysed and investigated. The most important problems of local government are defined at interpretation of principles of local government in Ukraine. Given the optimal definition and clarification. The basis was taken the most common interpretation, and also analyzes the works of many scientists.

Keywords: local self-government, principle, bodies, deputies.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ НАУКИ

УДК 343.4

Міщук В. В.

*Київська державна академія водного транспорту
імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного*

Загорулько Є. О.

*Таврійський національний університет
імені В. І. Вернадського*

ВІДМІННІСТЬ ВИМАГАННЯ ВІД ПОДІБНИХ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

У статті зроблена спроба проаналізувати особливості та виявити відмітні риси такого складу злочину як вимагання із схожими з ним складів злочинів. Зроблено висновок про специфічні ознаки вимагання й визначено межі, які відділяють вимагання від схожих складів злочинів

Ключові слова: склад злочину, відмінні риси, вимагання, кримінальний закон

У загальному обсязі скоєних злочинів значне місце займають посягання на власність і, зокрема, вимагання майна. Як показує практика, інколи вимагання є основною формою діяльності організованих злочинних груп і важливим засобом отримання кримінальних доходів. На сьогодні, на жаль, доводиться констатувати, що зусилля, які вживаються правоохоронними органами по боротьбі з цим злом, є малоефективними. Найчастіше вимагателі уникають будь-якої юридичної відповідальності, або ж несуть символічне покарання. Необхідно відзначити і високий ступінь латентності цього виду злочинів, так як потерпілі, побоюючись помсти з боку злочинців, не повідомляють про вимагання в правоохоронні органи.

Особливий внесок у науковий аналіз такого складу злочину, як вимагання внесли такі відомі науковці як Н. С. Винокурова, С. Абросімов, Н. Іванов, Г. Н. Борзенков, В. В. Новік, Г. В. Овчиннікова та інші.

Злочини цієї категорії несуть значну суспільну небезпеку. Перш за все це пов'язано з тим, що в результаті вчинення вимагання страждає не тільки право власності потерпілого, але здійснюється посягання на його здоров'я або здоров'я його близьких, а також на інші права, свободи і законні інтереси особи. Тому ця тема є актуальною і становить практичний інтерес для наукового дослідження.

Для належної кваліфікації суспільно небезпечного діяння недостатньо встановити ознаки, властиві тому чи іншому складу злочину, а й необхідно також виключити ознаки, властиві суміжним складам злочинів. Вкрай важливо, що не завжди питання кваліфікації вирішуються однозначно й просто, зачасти в ході кваліфікації дізнавачам, слідчим, прокурорам й суддям доводиться стикатися з проблемами розмежування суміжних злочинів, відмежування їх від інших правопорушень та сукупністю кримінально-правових норм, визначенням правових наслідків кваліфікації тощо.

Як свідчать численні дослідження, відмежування вимагання від суміжних злочинів становить значні труднощі. Так, російський автор Н. А. Скорилкіна зазначає, що в 41% вивчених нею справ про вимагання в процесі досудового слідства чи судового розгляду змінювалися статті, за якими кваліфікувалися дії винних й частіше за все в їх діях мало місце не вимагання, а грабіж чи розбійний напад. Отже, питання про відмежування вимагання від суміжних складів злочинів є достатньо актуальним і не втратило свого значення і в сучасний період [1].

Аналіз особливостей та виявлення відмінних рис вимагання із схожими з ним складами злочинів і є **метою статті**.

Так, згідно із частиною 1 статті 189 Кримінального кодексу України (далі – КК України) [2], під вимаганням розуміється вимога передачі чужого майна чи права на майно або вчинення будь-яких дій майнового характеру з погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами, обмеження прав, свобод або законних інтересів цих осіб, пошкодження чи знищення їхнього майна або майна, що перебуває в їхньому віданні чи під охороною, або розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці.

Необхідно зазначити, що вказана стаття, окрім частини першої, містить в своєму складі іще три частини, які, в залежності від ступеня тяжкості, встановлюють:

– вчинене повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням свого службового становища, або з погрозою вбивства чи заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, або з пошкодженням чи знищенням майна, або таке, що завдало значної шкоди потерпілому – частина 2;

– вимагання, поєднане з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, або таке, що завдало майнової шкоди у великих розмірах – частина 3;

– вимагання, що завдало майнової шкоди в особливо великих розмірах, або вчинене організованою групою, або поєднане із заподіянням тяжкого тілесного ушкодження – частина 4.

Санкції даної статті, в залежності від частини, – обмеженням волі на строк до дванадцяти років з конфіскацією майна.

Основним безпосереднім об'єктом вимагання є охоронювані законом про кримінальну відповідальність суспільні відносини власності, а додатковими об'єктами вважаються психічна та фізична недоторканість особи, її особиста свобода та здоров'я [3, с. 296].

З точки зору традиційної класифікації даних злочинів на корисливі з ознаками розкрадання, корисливі без ознак розкрадання та некорисливі посягання на власність, вимагання є корисливим злочином без ознак розкрадання.

Специфіка вимагання зумовлює більш широке коло предметів даного злочину, чим воно і відрізняється від розкрадання. В науковій літературі, присвяченій аналізу даного складу, в якості таких, зазвичай, називають майно, право на майно, а також дії майнового характеру, які потерпілий повинен здійснити на вимогу вимагача й на його користь [4, с. 314].

Від предмету залежить правильна кваліфікація даного злочину. Вимагання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або радіоактивних матеріалів кваліфікується за статтею 262 КК України. Якщо відбувається вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, то такі дії підпадають під статтю 308 КК України.

Вимагання прекурсорів, обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, документів, штампів, печаток також не може кваліфікуватися за статтею 189 КК України. Вимагання такого специфічного майна виділено законом в окремі склади злочинів – статті 312, 313, 357 КК України.

В свою чергу, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна кваліфікується за статтею 410 КК України.

Як вже зазначалось вище, найбільша кількість помилок у кваліфікації зустрічається при розмежуванні вимагання й грабежу та розбійного нападу. З цього приводу в літературі висловлювалися суперечливі точки зору. Це зумовлено тим, що вказані склади злочинів за багатьма об'єктивними та суб'єктивними ознаками схожі: мають один і той же родовий об'єкт, до певної міри подібні ознаки об'єктивної сторони, вчиняються вони з корисливих мотивів з метою заволодіння чужим майном. Деякі автори розглядають дві обставини, які дають можливість відмежувати вимагання від грабежу та розбійного нападу. Це – предмет посягання й зміст насильства.

Стосовно предмета вимагання, то, дійсно, він в окремих злочинах може суттєво відрізнитись від предмета грабежу чи розбійного нападу. Як відомо, предмет грабежу чи розбійного нападу – це чуже майно. Предметом же вимагання, крім чужого майна, може бути право на майно, а також будь-які дії майнового характеру. Отже, в цих двох останніх випадках предмет вимагання відрізняється від предмета грабежу чи розбійного нападу. Тим часом, коли вимагання має на меті передачу чужого майна, то в цих випадках предмет вимагання збігається з предметом грабежу чи розбійного нападу.

Друга відмінність полягає в тому, що вимагання передбачає психічне насильство, яке за своїм змістом теж є ширшим, ніж насильство при вчиненні грабежу чи розбійного нападу. Насамперед вимагач може погрожувати не тільки насильством (це характерно для грабежу і розбійного нападу), а й розголошенням відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці; він також може погрожувати знищенням їхнього майна або майна, яке перебуває в їхньому віданні чи під охороною. Крім того, при грабежі чи розбійному нападі насильство або погроза насильства здійснюються стосовно потерпілого, а не його близьких родичів. Отже, в

більшості випадків є суттєва різниця між психічним насильством при грабежі та розбійному нападі і при вимаганні. Однак не виключаються випадки, коли насильство при грабежі, розбійному нападі і при вимаганні є однаковим – якщо має місце погроза насильством або його застосування до особи, котра володіє майном.

Отже, аналіз об'єктивних та суб'єктивних ознак вимагання і його кваліфікованих складів свідчить про його схожість із такими складами злочинів – насильницький грабіж (частина 2 статті 186 КК України) та розбій (стаття 187 КК України).

І, тому, щоб уникнути помилок в кваліфікації, слід виділяти ознаки, за якими вказані злочини відрізняються:

– по-перше, при вимаганні винний погрожує застосуванням насильства, пошкодженням або знищенням майна, розголошенням відомостей, а при насильницькому грабежі та розбої має місце тільки погроза насильством;

– по-друге, при вимаганні винний погрожує застосувати насильство і вчинити інші дії в майбутньому, якщо не буде виконано його вимогу, а при насильницькому грабежі й розбої – вчинити негайно;

– по-третє, при вимаганні вимога стосується не тільки передачі майна, а й прав на майно або вчинення дій майнового характеру, а при грабежі і розбої – тільки майна;

– при вимаганні загроза заподіяння шкоди існує не тільки для потерпілого, але для і його близьких родичів, а при грабежі і розбої – для особи, яка зазнає нападу.

Ще однією важливою відмінністю вимагання від насильницького грабежу і розбою є те, що реальне застосування насильства при вимаганні переслідує мету підкріплення вимоги, залякування потерпілого, а при грабежі та розбої – є способом вимоги негайної передачі майна [5, с. 234].

Деякі автори посилаються на те, що погроза при грабежі та розбійному нападі спрямована на отримання майна чи інших предметів вимагання в майбутньому, а не в момент застосування насильства. Ця позиція критикується багатьма авторами. Так, наприклад, В. М. Куц зазначає, що реалізація погрози в майбутньому має місце в класичних випадках вчинення злочину, тобто коли вказується порівняно віддалений від моменту пред'явлення майнової вимоги і погрози час задоволення цієї вимоги. В інших випадках, коли момент передачі майна злочинцем не уточнюється або коли передача майна передбачається негайно ж після пред'явлення вимоги про таку передачу, відмежувати вимагання від названих злочинів не уявляється можливим [6, с. 132].

Правильну з нашої точки зору позицію стосовно розмежування грабежу, розбою та вимагання зайняв М. І. Мельник, який зазначає, що відмінність насильства в складі вимагання від аналогічної погрози в складі грабежу і розбою пов'язується не з її характером, а з іншими ознаками вимагання, зокрема з предметом посягання. Безпосередність погрози, на думку цього автора, не можна визнати безумовним критерієм розмежування злочинів, що розглядаються. І для вимагання характерними є випадки, коли вимагач застосовує насильство, яким тільки що погрожував. Підтвердженням цієї думки є встановлення в законі відповідальності за вчинення вимагання, поєднаного з насильством. Обґрунтовуючи свою позицію за ознаками розмежування досліджуваних злочинів, М. І. Мельник слушно посилається на те, що вимагання, грабіж і розбій – це злочини, які складаються з декількох взаємопов'язаних дій: майнового зазіхання і психічного чи фізичного насильства й наводить варіанти

можливого поєднання цих компонентів. Перший – майнове зазіхання і насильницький вплив на потерпілого здійснюються негайно, другий – вони обидва спрямовані в майбутнє, а в двох інших варіантах одна з дій спрямована в майбутнє. Тільки в першому випадку, на думку автора, вчинене слід кваліфікувати як грабіж чи розбій, за необхідної умови, що фізичне насильство чи погроза ним були засобом безпосереднього заволодіння майном. В інших випадках має місце вимагання, оскільки одна зі складових дій злочину чи обидві спрямовані в майбутнє, що не властиво ні грабежу, ні розбою. Підводячи підсумок, М. І. Мельник констатує: об'єктивним критерієм розмежування злочинів є те, що при вимаганні хоча б одна з складових дій злочинця спрямована в майбутнє. У випадку грабежу й розбою обидві вони здійснюються негайно [7].

Вимаганням нерідко називають й цілком обгрунтовані дії осіб, спрямовані на витребування боргу або інших законних виплат. Чи правомірний такий підхід?

Необхідно зазначити, що інколи кредитори, аби повернути свої гроші, вимушені звертатися до допомоги друзів, охоронних структур, знайомих чиновників, а то й просто кримінальних структур.

Зачасти, не бажаючи нести відповідальність за договірні зобов'язання у цивільних правовідносинах з партнерами, коли ті починають активні дії, наприклад, щодо витребування боргу, боржники звертаються до правоохоронних органів із заявами про вимагання.

Розділ XV КК України “Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян” містить частина 1 статті 355, в диспозиції якої описані схожі на вимагання діяння: “примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань, тобто вимога виконати чи не виконати договір, угоду чи інше цивільно-правове зобов'язання під погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами, пошкодження чи знищення їхнього майна”. При цьому в кінці диспозитивної частини даної статті є застереження: “... за відсутності ознак вимагання”.

Відмежовуючи примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань від вимагання, слід виходити з того, що при вчиненні злочину, відповідальність за який передбачена статтею 355 КК України, винний не посягає на чуже майно, право на нього, не вимагає від потерпілого вчинення інших дій майнового характеру, які останній не зобов'язаний вчиняти. Він змушує потерпілого виконати свій юридичний обов'язок, що випливає з цивільно-правових зобов'язань, або утриматися від його виконання. При скоєнні цього злочину посягання на власність відсутнє, більше того, винний шляхом примушування прагне поновити відносини власності, порушені з вини потерпілого.

Таким чином, вимога при вчиненні злочину, передбаченого статтею 355 КК України, може мати правомірний характер. Вимагатель же такого права не має навіть в принципі, його вимога завжди позбавлена будь-яких законних підстав. Тому раніше описані дії не можуть кваліфікуватися, як вимагання.

Висновки. Таким чином, вимагання за своїм складом схоже з деякими іншими злочинами, через що у правозастосовчій практиці виникають питання і складності. Практика виходить з того, що при вимаганні винний погрожує застосуванням насильства в майбутньому. Тим самим вимагання відмежовується від грабежу і

розбою. Однак однозначної відповіді на питання про розмежування цих складів злочинів немає.

Існують й інші питання застосування кримінального законодавства у справах про вимагання. Наприклад, обов'язковою ознакою об'єктивної сторони вимагання є загроза насильства над потерпілим чи його близькими родичами, обмеження прав, свобод або законних інтересів цих осіб, пошкодження чи знищення їхнього майна тощо. А якщо вимога передачі чужого майна, прав на нього або вчинення інших дій майнового характеру є, а загрози як такої немає або вона носить інший характер, ніж вказано в диспозиції статті? Значить, і складу злочину немає?

В даному аспекті можна погодитись з С. Абросімовим, який пропонує вимагання визначити як спрямоване у майбутнє незаконну вимогу передачі чужого майна, прав на нього або вчинення інших дій майнового характеру, пом'якшивши санкцію частини 1 статті 189 КК України. А вимагання, поєднане з погрозою, перемістити в частину другу даної статті, змінивши відповідно нумерацію наступних частин статті. Також доцільним розширити і перелік загроз, які супроводжують вимоги вимагача, і які містяться в диспозиції статті 189 КК України, доповнивши їх загрозою інших небажаних наслідків для потерпілого [8].

Використані джерела:

1. *Скорилкина Н. А.* Групповые формы вымогательства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Н. А. Скорилкина. – М., 1995. – 25 с.
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1011.18.119&nobreak=1>
3. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / за ред. О. М. Омельчука. – К. : Алерта ; КНТ; ЦуЛ, 2010. – 496 с.
4. *Бойцов А. И.* Преступления против собственности. – СПб. : Издательство “Юридический центр Пресс”, 2002. – 775 с.
5. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін. ; за ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.
6. *Куц В. Н.* Ответственность за вымогательство по Советскому уголовному праву : автореферат дис. ... канд. юрид. наук : спец.12.00.08 / В. Н. Куц. – Харьков, 1986. – 212 с.
7. *Мельник Н. И.* Уголовная ответственность за вымогательство личного имущества граждан (по материалам Украины) : автореферат дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / Н. И. Мельник. – К., 1991. – 24 с.
8. *Абросимов С.* Проблемы ответственности за вымогательство // Законность. – 1999. – № 5. – С. 25-27. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.juristlib.ru/book_1238.html

Мищук В. В., Загорулько Е. А. Отличие вымогательства от схожих составов преступлений в уголовном законодательстве Украины.

В статье сделана попытка проанализировать особенности и выявить отличительные черты такого состава преступления как вымогательство с похожими с ним составов преступлений. Сделан вывод о специфические признаки вымогательства и определены границы, которые отделяют требуют от похожих составов преступлений.

Ключевые слова: состав преступления, отличительные черты, вымогательство, уголовный закон.

Mishchuk V., Zagorulko E. Unlike extortion from similar offenses in the criminal law of Ukraine.

This article attempts to analyze the features and identify the distinctive features of such a crime as extortion like him of crimes. It is concluded that the specific features of extortion and defined boundaries that separate demand from similar offense.

Keywords: *the offense, the distinctive features, extortion, criminal law.*

УДК 351.746.1(477)

Подолька А. М.

Міжрегіональна академія управління персоналом

КОНЦЕПТ СУСПІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ У ВІТЧИЗНЯНОМУ ТА ЗАРУБІЖНОМУ ПРАВІ

З'ясовано зміст концепту суспільної безпеки як складової національної безпеки в контексті забезпечення повноцінної життєдіяльності та динамічного розвитку громадянського суспільства, подолання сучасних загроз його безпеці, унеможливлення невиправданого втручання держави у сферу людського буття та суспільних відносин.

Ключові слова: *національна безпека, суспільна безпека, загроза, забезпечення безпеки.*

Будь-яке наукове дослідження не може обійтися без понятійно-категорійного апарата, який визначає включення до наукового інструментарію нових категорій і понять або ж уточнення вже існуючих дефініцій, які адекватно відображали б сутність досліджуваної проблеми (явища, процесу). Не є винятком й суспільна безпека – одна з найважливіших умов існування та розвитку громадянського суспільства як сукупності відносин між людьми, що складаються в процесі їх спільної діяльності, не позбавленої проявів різноманітних і гострих суперечностей, які мають місце в усіх сферах суспільного життя. Українські учені А. Колодій і А. Олійник зазначають, що юридична наука, зокрема конституційне право та державне будівництво, інтенсивно досліджують проблеми національної безпеки і оборони, “при цьому формулюється поняття національної безпеки і оборони, її ознаки, понятійно-категорійні ряди...” [1, с. 208].

Розробці методологічних підходів до системного дослідження проблем забезпечення національної та суспільної безпеки, удосконаленню існуючого понятійно-категоріального апарата теоретичних основ політики безпеки присвячено чимало наукових праць вітчизняних учених, а саме: І. Бінька, О. Бодрука, О. Гончаренка, В. Горбуліна, О. Данільяна, О. Дзьобаня, М. Дмитренко, А. Качинського, В. Крисаченка, А. Кузьменка, О. Литвиненка, В. Ліпкана, О. Маначинського, Г. Новицького, Б. Парахонського, Г. Перепелиці, С. Пирожкова, Г. Ситника, В. Циганова, О. Хилько та ін. З-поміж російських дослідників відмітимо М. Арсентьєва, О. Буркіна, А. Возженікова, І. Глебова, М. Дзлієва, С. Дмитрієва, С. Картунова, В. Манькова, О. Михайлова, О. Прохожева, А. Рудакова, А. Урсула та ін.

З аналізу публікацій, присвячених суспільній безпеці, випливає: по-перше, наявність різних теоретико-методологічних підходів до тлумачення поняття “національна безпека”, її різновидів, структурних і функціональних компонентів тощо; по-друге, відсутність наукового визначення та комплексного аналізу вітчизняними